

LÜTFEN DOKUNMAYIN (1991)

HALDUN TANER (1915 – 1986)

Genel Bakış

Taner tarafından 1960 yılında kaleme alınmış olan eser, ilk olarak 1961 yılında İstanbul Belediyesi Şehir Tiyatroları'nda ve daha sonra da Devlet Tiyatrosu tarafından sahnelenmiştir. Sahneye koyuluşundan yıllar sonra eser, 1991 yılında *Bilgi Yayınevi* tarafından kitap halinde yayımlanmıştır. *Lütfen Dokunmayın* adlı oyun toplamda iki perde ve iki tablodan oluşmaktadır. Oyunda toplamda on sekiz karakter bulunmaktadır. Taner, 1983 yılında yayımlanan bir kitabında eserle ilgili şu ifadeler yer vermiştir: "Tarih, istediğimiz iddiayı destekleyecek belgelerle doludur diyen Valery, pek de haksız değil. Tarih zaten kaypak bir alan. Baltacı'nın hıyanet efsanesini bir hıyanet, bir vatanseverlik, bir de insancılık açısından üç versiyon halinde işleyen bir oyunuma (Lütfen Dokunmayın) adını boşuna koymamıştım" (Taner, 1983, s. 223-224). Prut Savaşı sırasında Baltacıyla Katerina arasında bir ilişki yaşandığı dedikodusu yıllarca konuşulmuştur. Yaşandığı rivayet edilen tarihsel olayla ilgili oyunda yer alan üç farklı karakter, birbirinden farklı Baltacı Mehmet karakterleri anlatırlar. Her karakter Baltacı-Katerina olayını kendi dünya görüşüne göre yorumlar. Oktay, Nesip ve Ekmel karakterleri, 1950'li yılların Türkiye toplumunda yer alan üç farklı nesli ve dünya görüşünü de ortaya koymaktadır: "Taner, böylece *Lütfen Dokunmayın*'da aynı izlek çevresinde iki yönlü bir çalışma gerçekleştirmiş, hem tarihsel bir gerçeği tartışmış, hem de bu tartışma bağlamında oyunda yer alan her üç kuşağı da barındıran 1950'ler Türkiye'sine «güncel toplum eleştirisi getirmiştir. Bu eleştirinin hedefi olan Nesip ve Ekmel, Taner'in üstünde duyarlıkla durduğu «yanlış koşullandırılmışlık» olgusunun birer örneğini oluştururlar. «Yanlış koşullandırılmışlık» toplumda yansıyan çeşitli boyutlarıyla daha sonraki Taner Tiyatrosunun temel izleği olacaktır. Taner Tiyatrosu böylece seyircinin gerçeklere başka etkenlerle koşullandırılmaksızın akli ve yüreğiyle bakmasını sağlama amacına yönelmiştir" (Yüksel, 1986, s. 53-54).

Özet

Baltacı ile Katerina arasında geçen ilişkiyle bir doktora tezi hazırlayan Sevgi, Topkapı Sarayı'nın kütüphanesinde çalışmaktadır. Özellikle batıdan gelen turistlere sarayı gezdiren Oktay Sevgi'yi görür. Oktay'a göre tarihçilik, dedikodu yazarlığından başka bir şey değildir ve insanoğlu tarafsız, rasyonel bir canlı olmadığı için ona göre tarihçilik bir bilim değildir. Sevgi, babasının arkadaşı olan Nesip'le buluşur. Nesip Sevgi'ye araştırma yaptığı konuyla ilgili yardımcı olmaya çalışır. Kütüphane raflarından Baltacı'nın aleyhinde ifadeler yer verilen ve onu vatana ihanetle suçlayan kitaplar indirilir. Nesip Sevgi'ye, Prut Savaşı kazanılmasına rağmen Deli Petro, halası olan Katerina'yı Baltacı'ya göndermiş ve ikili birlikte olduktan sonra Prut Antlaşması imzalanmıştır. Nesip, Baltacı'nın Katerina'yla birlikte olduğuna ve onun bir ırz düşmanı olduğuna inanmaktadır. Baltacı'yı anlatan Nesip, aslında onun yerinde olsa kendisinin ne yapacağını anlatır gibidir. Daha sonra sahneye Sevgi'nin hariciyecisi eniştesi Ekmel dahil olur. Cumhuriyet döneminin değerlerini yansıtan ve Avrupa'da çeşitli görevlerde bulunmuş olan Ekmel, Baltacı'nın Nesip'in anlattığı gibi birisi olmadığını söyler. Daha sonra yaşandığı rivayet edilen olayı kendi bakış açısından ve Avrupalı tarihçileri referans göstererek anlatır. Ekmel'e göre Baltacı Mehmet, oldukça vatansever, kahraman ve şövalye ruhlu, çok zeki bir siyasetçidir. İkili arasında çıkan tartışma sonucunda Sevgi tezini nasıl yazacağına karar veremez. Çünkü teze danışmanlık eden kişiler olayları kendi bakış açılarıyla anlatmaktadırlar. Başka bir gün, kütüphanede tek başına çalışan Sevgi'nin yanına Oktay gelir. Sevgi tezini yazmaya başlamıştır. Oktay Sevgi'ye, tezine Nesip'le Ekmel'in söylediklerini yazmaması gerektiğini söyler. Zira Oktay'a göre onların anlattıkları doğru değildir. Ardından Oktay, Baltacıyla Katerina arasında neler yaşanmış olabileceğini anlatır. Oktay'a göre Baltacıyla Katerina halk sınıfından olan, hanedanlar tarafından kullanılan, birçok acıya şahit olmuş ve birbirlerini anlayan insanlardır. Savaşın sonunda Baltacı, bir hiç uğruna yaşanan acıların ve kendisinin padişah tarafından kullanılan bir piyon olduğunun farkına varır. Katerina da kendisiyle ilgili aynı şeyleri düşünmektedir. Bunun üzerine Baltacı, idam edilme pahasına da olsa inandığı şeyi yapar ve savaşı durdurur. Saraydaki entrikalarla baş edemeyen Baltacı

görevinden azledilir. Katerina'ysa, Baltacı'nın iyiliğini anlayamamış olan Deli Petro'dan intikam almak için başka erkeklerle yatıp durmuştur. Sevgi Oktay'a, daha önce hikayeyi hiç bu şekilde dinlemediğini ve tezine bunları yazacağını söyler. Fakat Oktay Sevgi'ye, tezine söylediklerini yazması durumunda sınıfını asla geçemeyeceğini söyler. Zira tarihçiler aykırı sesleri sevmemektedirler. Piyesin sonunda Nesip, Ekmel ve Oktay üçlüsü birbirleriyle tartışır. Oktay, Baltacı'yla ilgili yalnızca onun yıldızları seyretmeyi sevdiğini bildiklerini söyler.

Kişiler

Oktay Topkapı Sarayı'nda turist rehberliği yapan erkek karakter, aslında tarihi hiç sevmemektedir. Onun asıl yapmak istediği iş rasathane müdürlüğüdür. Zira bu sayede yıldızları dilediği kadar izleyebilecektir. Eserde işlenen çoğu konuyla ilgili yazarın dünya görüşünün sözcülüğünü yapmaktadır. Doktora tezi hazırlamaya çalışan Sevgi'yi yönlendirir.

Sevgi Prut Savaşı'yla ilgili doktora tezi yazmaya çalışan kadın karakter, Topkapı Sarayı'nın kütüphanesinde konuyla ilgili araştırma yapmaktadır. Oyunda daha çok bir moderatör işlevi gören Sevgi, karakterleri ve oyunun gidişatını yönlendirir. Baltacı ile Katerina arasında geçtiği rivayet edilen ilişki üzerine ne yazacağı konusunda kararsızdır. Konuyla ilgili üç farklı görüş dinleyen Sevgi, belirtilen görüşlerin hiçbirinin nesnel olmadığına kanaat getirir.

Nesip İbnülhasip Mehmet Nesip Bey, Sevgi'nin babasının tarihle oldukça ilgili olan bir arkadaşıdır. Bir tarih kitabı yazmış olan Naima'yla akraba olmaktan gurur duymaktadır. Oldukça gelenekçi ve muhafazakar nitelikler gösteren Nesip, Osmanlı'nın saray değerlerini savunur gibi görünmektedir. Nesip'e göre Baltacı, vatan haini ve ırz düşmanı bir tarihi kişiliktir.

Ekmel Sevgi'nin eniştesi olan erkek karakter eski bir hariciyecidir. Cumhuriyetin kuruluş ideallerini benimsemiş olan Ekmel, kişilik yapısı olarak Nesip'in tam tersidir. Fakat Ekmel, Batı medeniyetlerini aşırı derecede övmektedir ve konuşmalarına fazlasıyla yabancı kelimeler katmaktadır. Batılı değerleri temsil ettiği görülür ve Baltacı'yla Katerina'nın hiçbir zaman bir araya gelmediklerini savunur.

Baltacı Kastamonu'nun Osmancık kasabasında doğmuş olan tarihi karakter, XVIII. asırda III. Ahmet tarafından sadarete getirilmiştir. Prut Savaşı'nda Osmanlı ordularını komuta etmiştir. Fakat savaşı kazanmasına rağmen Deli Petro'yla neden Prut Antlaşması'nı imzaladığı anlayamamıştır. Baltacı'nın antlaşmayı imzalama sebebinin Katerina'yla birlikte olmuş olması söylenegelmıştır. Oyundaki üç farklı karakter, yaşadığı rivayet edilen olayı kendi dünya görüşleriyle yorumlarlar.

Katerina Çarın halası olan karakter, daha sonra yeğeniyle evlenerek Çariçe olur. Baltacı'yla birlikte olan Katerina'nın Rusları kurtardığı gerekçesiyle Çariçe olduğu iddia edilmektedir. İddialara göre Deli Petro Katerina'yla bu yüzden evlenmiştir. Oyunda Katerina'yı Sevgi temsil eder. Fakat rivayet edilen olayı anlatan üç farklı karakter, birbirinden farklı Katerina profilleri ortaya koyarlar.

Oyunda rol alan diğer karakterlerin isimleri şunlardır: Kütüphane Müdürü (Nuri), Müze Memuru, Müze Bekçisi, Fr. Albay, 1. Turist (1. Trampetli, 1. Kapıkulu), 2. Turist (2. Trampetli, 2. Kapıkulu), Kathrin, III. Ahmet, XII. Şarl, Şafirof, Daüssaade Ağası, Bir Adam, Yeniçeri, Devlet Giray, Gürcü Yusuf, Kont Ponyatovski, Kahya Osman, İtalyan Kız.

Öykü

Sevgi'nin Doktora Tezi Çalışmaları Oyunun birinci perdesindeki olaylar, Topkapı Sarayı'nın silah dairesinde geçmektedir. Öğle arası vaktinde çalışanlar yemeğe çıktıkları için kütüphane kapanmıştır ve Baltacı'yla Katerina arasındaki ilişki üzerine doktora tezi yazan Sevgi araştırmalarına devam etmektedir. Bir süre sonra farklı ulusların mensuplarından oluşan bir grupta müzeye gelen Oktay, çevresindeki tarihi eşyaları onlara göstermeye başlar. Sevgi'yle Oktay müzede tanışmışlardır. Sevgi tarihçiliği fazlasıyla ciddiye alırken, bir turist rehberi olan Oktay, tarihle eğlenmektedir. Oktay'a göre tarih, nesnellikten ziyade öznel bir konudur. Bundan dolayı müzeyi gezdirdiği her farklı kafileye, eşyaları farklı şekillerde anlatır. Sevgi, babasının bir arkadaşı olan Abdülhasip Mehmet Nesip'i, tezine yardımcı olması için beklemektedir. Oktay Sevgi'ye; dindar görünen yaşlı zamparalara dikkat etmesi gerektiğini söyler. Oktay, müzeyi gezdirdiği turistlere çeşitli eşyalar gösterir ve onların özellikleri hakkında bilgiler verir. Bu sırada Sevgi'nin eniştesi Ekmel gelir. Ekmel Sevgi'ye kütüphanenin birazdan açılacağını söyler ve çalışmasında başarılı olmasını diler. Oktay, Ekmel'in konuşmalarından ve tavırlarından hariciyeci olduğunu anlar.

Oktay'ın Tarihçiliği Küçümsemesi Oktay, turistlere tarihi anlatırken oldukça eğleniyor gibi görünmektedir. Turistlere Sevgiyi gösterir ve onun müzede hangi konuyu araştırdığını söyler. Turistlerin arasındaki Kathrin adlı bir kadın karakter, kendisini tarihi olayda geçen Katerina zannetmektedir. Kathrin Sevgi'ye, Baltacı'yla Katerina'nın gerçekten sevişip sevişmediklerini sorar. Sevgi Oktay'a henüz sorunun cevabını bulamadığını söyler. Kathrin Sevgi'ye, sorunun cevabını bulduğu zaman kendisine haber vermesini ister. Ardından Oktay'la Sevgi tarihçilik hakkında konuşurlar. Oktay'a göre tarihçilik, dedikodu yazarlığından başka bir şey değildir. Her millet tarihsel gerçeklikleri kendi çıkarlarına göre çarpıtmaktadır. Bundan dolayı Oktay tarihçiliği bir bilim dalı olarak görmez. Sevgi'ye yaptığı işe inanmaktadır ve yaptığı tarihsel araştırmada ciddidir. Sevgi Oktay'a, tarihçilik sayesinde çalıştığını ve bu işten para kazandığını söyler. Oktay Sevgi'ye, kendilerinden biraz daha fazla gelişmiş olan ülkelerde yaşayan canı sıkılmış olan burjuvaları eğlendirmekten başka hiçbir şey yapmadığını söyler. Zira Oktay'a göre Batılılar Doğuya hala Şarkiyatçı bir gözle bakmaktadırlar.

Nesip'in Sevgi'ye Baltacı'yla İlgili Görüşlerini Anlatması Ardından Nesip gelir ve Sevgi'nin yanına oturur. Sevgi'yle Oktay'ı yan yana görmüş olan Nesip, korumacı ve muhafazakar bir içgüdüyle Oktay'a kızar. İkili birlikte kütüphanenin açılmasını beklerler. Kütüphanenin açılması üzerine Sevgi'yle Nesip içeri girerler. Bir masanın üzerine eşyalar, kağıtlar ve notlar koyulur. Nesip, Baltacı'nın Prut Savaşı'nda Osmanlı'ya bir kadın yüzünden ihanet ettiğine ve kazanılmış bir savaşta onun düşmanla anlaşmışına inanmaktadır. İddialarının tarihi vesikalarda yer aldığını söyleyen Nesip Sevgi'den, Naima Efendi tarihçesini, Cevdet'i, Yeniçeri Hasan'ın Hatıratı'nı ve Raşit'in tarihçesini ister. Cevdet'ten Prut Savaşı'yla ilgili bir bölüm okuyan Nesip, iddialarında haklı olduğunu söyler. Fakat bahsi geçen kaynakların hepsi birbirlerinden esinlenerek yazılmıştır. Baltacı'yı ırz düşmanı ve vatan haini olarak niteleyen Nesip, savaşın Kırım Hanı Devlet Güray sayesinde kazanıldığını söyler. Bu iddiasını da kanıtlamak isteyen Nesip, Kırımlı olan kütüphane müdürü Nuri'den bir kitap ister. Sevgi Nesip'in tarihsel bir vakayı kendi ideolojisiyle ve bakış açısıyla yorumladığını düşünmektedir.

Nesip'in Baltacı Kılığına Girmesi ve Savaşın Kazanılması Ardından Nesip, Prut Savaşı'nın başlangıcından itibaren neler olduğunu okumaya başlar. Bu sırada anlatılan hikaye sahnede canlandırılır. Nesip Baltacı rolündedir ve olaylar onun anlattığı şekilde ve onun bakış açısıyla aktarılır. Osmanlı orduları Rusları yenmiştir ve Peter Aleksiyeviç barış yapmak istemektedir. Osman Baltacı'ya, düşmanla anlaşabileceklerini ve daha fazla kan dökülmesine engel olabileceklerini söyler. Yusuf ile Giray, Aleksiyeviç'e güvenmemektedirler ve şehrin tamamen ele geçirilmesini istemektedirler. Zira Rusların surların arkasında ağıltan kırıldıklarını öğrenmişlerdir.

Baltacı'yla Katerina'nın Birlikte Olmaları Çar tarafından Baltacı'ya gönderilmiş olan trampetçilerin karınları doyurulur. Günlerce aç kalmış olan Ruslar yemekleri tıka basa yemeye başlarlar. İsveç Kralı XII. Şarl ve Leh Kralı Stanislav, köşeye sıkıştırılmış olan Rusların ve Aleksiyeviç'in yakalanmasını isterler. Baltacı Ruslarla anlaşmaya niyetlenir ve bir elçi aracılığıyla Transilvanya üzerinden yapılacak olan huruç hareketinin mümkün olmadığını düşmana bildirilmesini ister. Barış müzakereleri için ilk olarak Şafirof Baltacı'yla görüşür. Bir Ağustos gecesi ikinci elçi olarak Katerina gönderilir. Katerina, Aleksiyeviç tarafından Baltacı'ya sunulan bir rüşvettir. Baltacı'yla Katerina birlikte olurlar ve savaş tazminatı olarak Rusların bütün altınları ve değerli eşyaları alınır.

Baltacı'nın Kararına Karşı Giray'la XII. Şarl'ın Tutumu Baltacı, Yusuf ile Giray'a düşmanla anlaşmaya vardıklarını ve geri çekileceklerini söyler. İsveç Kralı Baltacı'yı savaşmaya devam etme konusunda ikna etmeye çalışır. Fakat Baltacı onun söylediği hiçbir sözü umursamaz ve onun bütün tekliflerini reddeder. Giray, bir kadın için ordunun başarısını heba etmiş Baltacı'ya kızar.

Ekmel'in Nesip'e Müdahale Etmesi Nesip'in hikayeyi anlatmayı bitirmesi üzerine Ekmel araya girer. Sevgi'nin eniştesi olan Ekmel, Nesip'in Baltacı'yla ilgili görüşlerinin sonlarını dinlemiştir. Ekmel Nesip'e, Sevgi'yi yanlış yönlendirdiğini ve Fransa'da görevli olduğu yıllarda Bibliothèque National'de bu konuyla ilgili epeyce araştırma yaptığını söyler. Kantemir Osmanlı Tarihi'nden bir paragraf okuyan Ekmel, Osmanlı ordusunun tükenmişlikten dolayı savaşı bıraktığını söyler. Nesip Kantemir'in konuyla ilgili yazdığı şeylere sinirlenir. Onun Ruslara yaranmaya çalışan bir ilticacı olduğunu söyler. Ekmel Nesip'in söylediklerinin aksini savunur ve Osmanlı ordusunun Ruslarla savaşamayacak kadar zayıf düştüğünü iddia eder. Ardından tarihi vaka Ekmel'in bakış açısıyla yeniden sahnelenir.

Savaş'ın Sona Erme Sebepleri Prut Savaşı boyunca zorlu mücadelelere girmiş olan Osmanlı ordusu, düşmanın silahlı güçlerini kuşatmış olsa da Azak Kalesi'ni bir türlü ele geçirememiştir. O dönemde yeniden yapılmış ve devlet içinde devlet olmuş olan yeniçeriler, savaşın uzaması üzerine memnuniyetsizliklerini dile getirmeye başlamışlardır. Baltacı, savaşı daha fazla uzatmadan Deli

Petro'yla anlaşmaya karar verir. Zira Ponyatovski'yle konuşurken askerlerin oldukça yorgun düştüklerini, ele geçirmeyi amaçladıkları Azak Kalesi'ni aldıklarını ve savaşın daha fazla uzaması halinde düşman güçlerinin Belgrad'a kadar yürüyebileceklerini söyler. Petro, savaşın bitirilmesi halinde XII. Şarl'ın vatanına geri dönmesini sağlamayı da kabul etmiştir.

Savaşın Ardından Yaşananlar Avrupalı tarihçilerin eserlerine göndermelerde bulunarak Prut Savaşı'nı anlatan Ekmel, Nesip'in anlattığından oldukça farklı bir hikaye ortaya koymuştur. Ekmel, Baltacı'yla Katerina'nın sevişmediklerini, bunun söylentiden ibaret olduğunu söyler. Gönderilen paralar ve elmaslar, Baltacı'ya verilen fidyeye değil savaş tazminatıdır. Zira Ruslar tarafından ödenen tazminatın bir kısmı Ekmel'e göre Osman tarafından alınmıştır. Nesip ve Sevgi Ekmel'e; Baltacı'nın neden görevinden azledildiğini sorarlar. Ekmel onlara; Devlet Giray ve XII. Şarl tarafından yazılan şikayet mektuplarının bu hususta etkili olduğunu söyler. Zira Giray ile XII. Şarl Baltacı'nın savaşa devam etmesini istemişlerdir. Ekmel bu bilgileri, Voltaire'in ve Migoret'nin Osmanlı tarihiyle ilgili eserlerine dayandırır. Zira Avrupalılara göre Baltacı, oldukça zeki bir siyasetçidir.

Nesip'le Ekmel'in Tartışması Nesip, Baltacı'yla Katerina'nın sevişmediğinin iddia edilmesine çok kızar. Zira Nesip'e göre Katerina birçok erkekle sevişmiştir. Ekmel Nesip'e, Petro'nun Katerina'yı kıskandığını ve onu Baltacı'yla görüşmeye göndermediğini söyler. Katerina'nın birçok erkekle yattığı söylentilerinin doğru olması halinde bile Baltacı'yla Katerina'nın arasında bir ilişki yaşanmadığını söyler. Nesip, Katerina'nın bir fahişe olduğunu iddia edecek kadar ileriye gider ve ikilinin birlikte olduklarından oldukça emindir. Fakat Ekmel'e göre, Petro Katerina'yı Baltacı'ya göndermiş olsa da Baltacı Katerina'ya dokunmamıştır. Ekmel Baltacı'nın oldukça centilmen ve şövalye ruhlu bir karakter olduğunu düşünmektedir. Ekmel'in iddialarına karşılık olarak Nesip, Baltacı'nın Katerina'yla yattığını ve erkeklikle Osmanlılığı bunu gerektirdiğini söyler. Petro, halası olan Katerina'ya aşık olmuştur ve onu kıskandığı için Baltacı'yla görüşmeye göndermemiştir. Nesip Naima'nın Baltacı'yla Katerina'nın birlikte olduklarını yazdığını söyler. Ekmel Naima'nın dönemine göre sürekli deri değiştirdiğini ve büyüklerine yararlanabilmek için olmamış olayları olmuş gibi yazdığını söyler. Ekmel'e göre Naima, kendi çıkarları için olayları çarpıtır ve yazdığı şeyler nesnellikten uzaktır. Sevgi Ekmel'e, Naima'nın Nesip'in atası olduğunu söyler. Ekmel Nesip'ten özür diler fakat sözlerini geri almaz.

Baltacı ile Katerina Arasında Bir İlişki Yaşandı mı? Nesip'e göre, Baltacı'yla Katerina'nın sevişmediğine dair yorumları Ruslar çıkarmışlardır. Zira Çar eşinin Müslüman bir komutanla birlikte olmasını gururlarına yedirememişlerdir. Nesip Ekmel'e; aylarca savaşta bulunmuş bir erkeğin, yanına bizzat gelmiş bir kadını nasıl geri çevirebileceğini sorar. Ekmel Nesip'e, Baltacı'nın Katerina'yla birlikte olamayacağını söyler. Zira o dönemin Osmanlı kadınları diğer milletlere göre daha temiz görünmektedirler. Ekmel'e göre Katerina nezafet ve taharet bilmemektedir. Bundan dolayı Baltacı'yla Katerina'nın birlikte olmalarının mümkün olmadığını söyler. Nesip, aç bir erkeğin taharete bakmayacağını ve Ekmel'e hayatı boyunca aç kalmadığının belli olduğunu söyler. Sevgi Nesip'e, Ekmel'le teyzesinin ayrılmalarının sebebinin bu olduğunu söyler. Ardından Oktay, turist kafesiyle birlikte kütüphaneye gelir. Sevgi'ye Baltacı'yla Katerina'nın birlikte olup olmadıkları sorulur. Sevgi bu soruya henüz yanıt bulamamıştır. Kendisini Katerina sanan Kathrin, Baltacı'nın baltasını gördüğünü sanarak bayılır. Herkes onun bu tepkisini şaşkınlıkla izler.

Oktay'ın Tarihçilikle İlgili Görüşleri Oyunun ikinci perdesinde Sevgi, kitapları ve notlarıyla birlikte kütüphanenin içindeki bir masada oturmaktadır. İzinli olmasına rağmen müzeye gelmiş olan Oktay Sevgi'yle selamlaşır ve ikili birbirleriyle konuşmaya başlarlar. Oktay Sevgi'ye uzun zamandır gizlediği bir sırrının olduğunu ve bunu daha önce kimseye söylemediğini söyler. Oktay Sevgi'ye sırrını açmaya karar vermiştir. Tarihle sürekli alay eden ve tarihçileri küçümseyen Oktay, aslında müzeyi çok sevmektedir. Oktay, nesnellikliğini kaybetmiş taraflı tarihçilikten oldukça bıkmıştır. Oktay'ın eleştirdiği tarihten ziyade tarihçilerdir. Fakat geçmişte politikacıların ve komutanların çok kötü şeyler yaptıklarını da kabullenmiştir. Bundan dolayı ne kendi ulusunun ne de başkasının tarihini yüceltmez. Oktay'ı İtalyan bir turistle müzenin içinde öpüşürken görmüş olan Sevgi, onun ciddiyetsizliğini yüzüne vurur. Oktay Sevgi'ye alaycı bir şekilde karşılık verir ve yaptığı şeyi reddetmez. Daha önce felsefe ve güzel sanatlar okuyan iki farklı kadınla birlikte olmuş olan Oktay, onların komik derecedeki tutarsızlıklarını Sevgi'ye anlatır. Sevgi Oktay'a tarihçi bir kızla birlikte olup olmadığını sorar. Oktay Sevgi'ye tarihçileri tavlayabilmek için kitap kurdu olunması gerektiğini ve kendisinin öyle birisi olmadığını söyler.

Oktay'ın Sevgi'yi Yönlendirmesi Oktay, Nesip ile Ekmel'in verdiği tavsiyelerden yola çıkarak tezini yazmaya çalışan Sevgi'ye yanlış yaptığını, böylesine bir tez yazamayacağını söyler. Çünkü iki taraf tarihsel bir olayı kendi dünya görüşlerine göre yorumlamaktadırlar. Oktay'a göre Sevgi'nin danıştığı iki adam tarihsel gerçekleri çarpıtmaktadırlar. Oktay Sevgi'ye Baltacı Mehmet'in çocuklarına

yazdığı bir mektuptan bahseder. Oldukça samimi bir üslupla yazılmış olan mektupta Baltacı'nın savaşı neden durdurduğu anlatılmaktadır. Sevgi Oktay'ın bahsettiği mektubu hiç duymamıştır. Oktay Sevgi'ye mektubun nerede olduğunu söyler. Oktay'a göre Baltacı Mehmet siyasete atılmak zorunda kalmış romantik bir kurbandır. Sevgi Oktay'dan mektupta neler yazılı olduğunu öğrenmek ister. Sevgi'nin ısrarlarına dayanamayan Oktay, Baltacı Mehmet'le ilgili bildiklerini anlatır.

Oktay'ın Bakış Açısıyla Mehmet'in Vezir Olması Mağripli bir falcı tarafından saray eşrafına katılacağını öğrenmiş olan Mehmet, İstanbul'a gelerek Baltacı Ocağı'na girmiştir. II. Mustafa'nın hükümdarlığında Darüssaade Ağası'nın, Valide Gülnuş Sultan'ın ve Şehzade Ahmet'in güvenini kazanmış olan Mehmet saray katibi olmuştur. Sarayın içinde dönen entrikalardan bunalmış olan Baltacı Mehmet'in en çok sevdiği şey, bahçedeki çimenlere uzanıp yıldızları izlemektir. Böylesi zamanlarda kim olduğunu, nereden geldiğini ve hangi zamanda yaşadığını unutan Baltacı, hayallere dalmaktadır. Havanın kapalı olduğu günlerde odasında kitap okuyan Baltacı, kendini geliştirmeye çalışmaktadır. Sarayda yüксеlebilmenin en kestirme yolu Sadrazam Kavanoz Ahmet Paşa'ya rüşvet vermektir. Bir adamın bu sayede sarayda yükseldiğine tanık olmuş olan Baltacı, liyakatsiz insanların hak etmedikleri makamları işgal etmelerinden kendisinin yükselmesinin daha yararlı olacağını düşünür ve sadrazama istediği rüşveti verir. III. Ahmet tahta geçtiğinde Baltacı'ya mühür verilir. Fakat saray entrikaları doludur ve eşraf Baltacı gibi kolayca harcayabileceği insanları arasına katar. Büyük yetkilerle donatılmış olan Baltacı'nın bir yıl sonra sadreti alınır.

Baltacı'nın Prut Savaşı'nı Komuta Etmesi Sarayda dönen entrikalar sonucunda kurban edilen Baltacı Mehmet, sadareten alınır ve Sakız Adası'na sürgün edilir. Onun yerini Çorlulu Ali Paşa alır. Baltacı Mehmet için Sakız Adası adeta bir ütopyadır. Adada gül yetiştirir ve geceleri yıldızları izler. Fakat yıllar sonra III. Ahmet adaya bizzat gelerek Baltacı'yla görüşür. III. Ahmet hanedanlığı adına Baltacı'dan özür diler, Çorlulu Ali Paşa'nın verilen görevi layığıyla yerine getiremediğini söyler ve Baltacı'dan sadreti yeniden kabul etmesini ister. Baltacı, III. Ahmet'in bu isteğine karşı direnir fakat III. Ahmet onu geri götürme konusunda oldukça kararlıdır. İsveç Kralı XII. Şarl'ın Osmanlı'ya iltica etmesi üzerine Rusya'yla anlaşmazlık yaşanmış ve Prut Muharebesi'ni komuta etmesi için Baltacı uygun görülmüştür. Elli iki yaşına gelmiş olan Baltacı ölümden korkar ve III. Ahmet'in isteğini kabul eder. Davutpaşa'daki ordugaha gelinir ve halk savaş sloganları atmaktadır. Baltacı, ne kendisine verilen unvanı ne de savaşmayı istememektedir.

Osmanlı'nın Savaşı Kazanması Zamanda ileriye gidilir ve Baltacı'nın sipahileri Petro'nun askerlerini kuşatmıştır. Sipahilerin yerini yeniçeriler alır ve Gürcü Yusuf, Baltacı'nın savaşı durdurma emrine karşı gelerek daha fazla ganimet elde edebilmek için beklenmedik bir taarruz başlatır. Yeniçerilerin beklenmedik taarruzu karşısında Ruslar hazırlıksız yakalanır ve savaşı kaybederler. Baltacı Mehmet, hiç ummadığı bir şekilde savaşı kazanmıştır. Daha fazla kayıp vermek istemeyen Petro Baltacı'ya, Katerina'nın yanında değerli mücevherler de gönderir.

Baltacı ile Katerina'nın Diyalogu Başlangıçta Şafirof Baltacı'yı mücevherlerle tavlama çalışır. Bunun işe yaramadığı fark edildiğinde Katerina kadınlığını kullanmak ister. Baltacı Ruslar tarafından hakarete uğradığını düşünür ve elçileri çadırından kovar. Bu sırada Katerina ağlayarak Baltacı'nın ayaklarına kapanır. Katerina Baltacı'ya, Ruslar ve Petro için görüşmeye gelmediğini, şehirdeki kadınları ve çocukları düşündüğünü söyler. Bunun üzerine Baltacı Katerina'ya, hanedanlar tarafından nasıl maşa olarak kullanıldıklarını anlatır. Krallar babalarının soylarıyla gurur duymaktadırlar fakat esir annelerinin soylarını hiç hesaba katmamaktadırlar. Kimin daha soylu bir ulus olduğuna dair yapılan savaşlarda kaybedenler yalnız halk sınıfından olanlardır. Bu konu üzerine konuşan ikili, birbirlerinin sözlerini tamamlarlar ya da onaylarlar. Zira Baltacı ve Katerina halk tabakasını düşünen karakterlerdir. Savaşların anlamsızlığı üzerine konuşulur. Baltacı Mehmet'e göre iktidar sahibi olmak bir tahterevalliye binmek gibidir. Bugün yukarıda olanlar yarın mutlaka aşağıda olacaktırlar. Zira iktidar haksızlıkla elde edilmektedir ve yapılan haksızların intikamı bir gün mutlaka birileri tarafından alınmaktadır.

Baltacı'nın Savaşı Durdurması Baltacı Katerina'ya; şehre saldırlmayacağını, getirilen mücevherleri dullarla yetimlere dağıtmasını ve ödenecek olan savaş tazminatının yeniçeriler tarafından yağmalanmaması için kendisine gizlice ödeneceğini söyler. Katerina Baltacı'ya çok teşekkür eder ve onun iyiliğini hiçbir zaman unutmayacağını söyler. Baltacı Katerina'ya insanlık görevini yerine getirdiğini söyler. İkili birbirlerinden ayrılırlar.

Savaşın Ardından Katerina'nın Yaşadıkları Ardından sahne değişir. Müzenin içinde beraber oturan Baltacı'yla Katerina yaşanmışlardır. Baltacı Katerina'ya o günden sonra neler

olduğunu sorar. Savaşın bittiği gün sevinçten kendini kaybetmiş olan Petro, verdiği bütün sözleri unutmuştur. Petro'nun her geçen gün daha fazla insanlıktan çıktığını gören Katerina, ondan intikam almak için başka erkeklerle birlikte olmaya başlamıştır. Petro Katerina'nın başka erkeklerle yattığını bilmesine rağmen hiçbir şey yapmamıştır. Bundan dolayı Katerina başka erkeklerle birlikte olarak Rusya'da nam salmıştır.

Baltacı'nın Maruz Kaldığı Entrikalar Ardından Katerina Baltacı'ya neler olduğunu sorar. Savaşın bitmesinin ardından XII. Şarl ile Devlet Giray, III. Ahmet'e Baltacı'ya yönelik şikayet mektupları yazmışlardır. Baltacı'nın, Katerina'yla birlikte olma karşılığında savaşı bitirdiğini hatta rüşvet de aldığını söylerler. Başlangıçta III. Ahmet, Baltacı'yla ilgili söylenenlere inanmamış gibi görünür. Edirne'de bir yıl kadar beklemiş olan Baltacı, Petro'nun sözünde durup durmayacağını merak etmiştir. XII. Şarl ile Giray, Baltacı'nın Edirne'de hanedanlığa karşı bir isyan tertip ettiğini söyler. İsyan çıkmasından fazlasıyla korkan III. Ahmet Baltacı'ya saraya geri dönmesini emreder.

Baltacı'yla III. Ahmet'in Yüz Yüze Gelmeleri En sonunda III. Ahmet'le Baltacı yüz yüze gelirler. III. Ahmet Baltacı'ya, hakkında iddia edilen şeylerin doğru olup olmadığını sorar. Baltacı Mehmet söylenenlerin yalan olduğunu söyler. Baltacı, kendisinden aman dileyen düşmanını affetmeye karar verdiğini, sayıca düşmandan oldukça üstün olduklarını ve onların açlıktan kırıldıklarını söyler. Baltacı, Katerina'yla sabaha kadar oturup konuştuklarını anlatır. Baltacı, sarayla ilgili düşüncelerini III. Ahmet'in yüzüne vurur. Zira hanedan tarafından bir piyon olarak kullanıldığını fark etmiştir. III. Ahmet Baltacı'ya, gece vakitlerinde getirilen altı fayton dolusu savaş tazminatına ne olduğunu sorar. Baltacı, Ruslar tarafından gönderilen faytonların boş olduklarını, onlardan tazminat almadıklarını, bunu yapma sebebinin yeniçeri bozgununa engel olmak olduğunu söyler. Açlıktan kırılan bir halkın parasını almanın doğru olmadığını düşündüğünü söyler. Baltacı III. Ahmet'e sadaretiği hiçbir zaman istemediğini ve görev verilirken kendisini uyardığını söyler. III. Ahmet sadaret makamını Gürcü Yusuf'a verir. Dışarıda sloganlar atan halk, idam beklentisi içindedir.

Baltacı'nın Görevinden Azledilmesi ve Katerina'yla Kavuşmaları Baltacı III. Ahmet'e; halkın da hanedanlığın piyonundan başka bir şey olmadığını söyler. Halk, padişahın makam sahibi yaptığı kişiyi göklere çıkarır, makamdan indirdiği kişinin ne yaptığına bakılmaksızın idam edilmesini ister. III. Ahmet Baltacı'ya, onu öldürmeyeceğini ve Gülnur Sultan'ın isteği üzerine sürgün edilmesine karar verildiğini söyler. Baltacı, III. Ahmet'in bu hamleyle kendisini herkesin önünde küçük düşürmek istediğini düşünür. Zira ona göre; Baltacı'nın yaptıklarını anlatacak olan tarihçiler tarihi çarpıtacaklar ve Baltacı'yı töhmet altında bırakacaklardır. III. Ahmet Baltacı'yı Midilli Adası'na sürgün ettirir. Yıllar sonra Baltacı, Midilli Adası'nda eceliyle ölür ve tarihçilerle ilgili düşündükleri gerçek olur. Baltacı Katerina'ya başına gelenleri anlatmıştır. Katerina Baltacı'ya aşık olduğunu ve uzun zamandır bunu söylemek istediğini söyler. Birbirlerine sarılırlar.

Baltacı Hakkında Hiçbir Şeyin Bilinmediğine ve Bilinemeyeceğine Karar Verilmesi Oktay'ın anlattığı Baltacı hikayesini dinleyen Sevgi, olayların yorumlanış biçiminden oldukça hoşlanmıştı. Sevgi'ye göre Baltacı, tam olarak Oktay'ın anlattığı gibi bir karakterdir. Nesip ile Ekmel kütüphaneye gelirler. Sevgi onlara tezini nasıl yazacağını bulduğunu söyler. Oktay Sevgi'ye, tezi kendisinin anlattığı şekilde yazamayacağını söyler. Zira tarihçiler tarihin bu şekilde anlatılmasından hoşlanmamaktadırlar. Sevgi'nin dersten kalabileceği söylenir. Aynı zamanda Oktay'ın bahsettiği Baltacı'nın oğluna yazdığı mektup aslında yoktur. Fakat Oktay ile Sevgi böyle bir mektubun mutlaka Baltacı tarafından yazılmış olduğuna inanmaktadırlar. Sevgi, söz konusu edilen mektubun Baltacı'nın düşmanları tarafından yok edildiğini düşünür. Oktay ise, Baltacı'nın yazdığı mektubu kendisinin yırtıp attığını düşünmektedir. Zira Oktay'a göre Baltacı, ne derse desin ve ne yazarsa yazsın insanların fikirlerini değiştiremeyeceğinin farkındadır. Tarihçiler onu yine istedikleri gibi yazacaklardır. Birbirinden farklı dört karakter, birbirinden farklı üç Baltacı karakteri çıkarmışlardır. Sonuç olarak Baltacı tarihçinin kişiliğine göre değişmektedir. Zira tarihçiler insandır ve insanlar nesnel canlılar değildirler. Piyesin sonunda Baltacı'yla ilgili bilinen tek şeyin onun yıldızları seyretmeyi sevdiği olduğuna kanaat getirilir.

Temalar

Gelenek "Lütfen Dokunmayın" eski ve yeni değer yargılarını aynı tarihsel olayın yorumunda yan yana getirir. Gelenekçi, tutucu, eski kuşağı simgeleyen Nesip, öfkeli, hınçlı, kadına ve paraya aç, güçsüz yanlarını «dindarlık» görüntüsü altında saklayan bir kişidir. Batıya öykünen, okumuş ama bireysel sorunlarını düşüncelerine yansıtmayacak denli olgunlaşmamış bir kişi olan Ekmel, orta kuşağı dile getirir. Özentî, yapmacık bir dünyada yaşar; düşlerle avunmayı gerçeklere yeğler; sorumsuz ve kaypaktır. Genç kuşağı simgeleyen Oktay ise, önyargıları olmayan, duygulu, insancıl

yeni kuşağı simgeler” (Yüksel, 1986, s. 52-53). Türk toplumunda yer alan üç farklı tiplmeyi sahneye koyan Taner, Nesip, Ekmel ve Oktay karakterlerinin anlattığı tarihsel olay üzerinden toplumun değişen düşünce yapısını okurlara/izleyicilere aktarır. Nesip karakteri; gelenekçiliği, muhafazakarlığı ve ataerkilliği savunurken, Ekmel karakteri; ilerçiliği, batıcılığı ve centilmenliği savunmaktadır. Fakat söz konusu edilen iki karakter dünya görüşlerindeki baskınlık ve aşırılık nedeniyle tiplleşmişlerdir. Nesip ile Ekmel tiplerinin yanında Oktay, yansıttığı tavırlar, tutumlar ve görüşlerle bir karakter olduğunu göstermektedir. Gelecek nesillerin tarihsel vakaları daha nesnel bir şekilde inceleyeceği tezi savunulur.

Entri Oktay'ın anlattığı Baltacı Mehmet, başlangıçta romantik ideallerini gerçekleştirebileceği düşüncesiyle III. Ahmet'in teklif ettiği vezirlik görevini kabul etmiştir. Fakat saray eşrafı arasındaki çıkarıcı ilişkilere birebir tanık olan Baltacı Mehmet, zaman içinde hanedanlığa olan inancını yitirir ve kendi kabuğuna çekilmeye başlar. Birçok soyut kavramın ve dogmatik inançların ardına sığınan hanedanlar, kendi çıkarları için halkları birbirlerine kırdırmaktadırlar. Padişahın görevlendirdiği her memur, onun tarafından kullanılan bir kukla ya da maşadan ibarettir. Oktay'ın anlattığı Baltacı Mehmet, bu durumun farkına varmış ve isyan etmiştir. Vicdansızca kullanıldığının farkına varmış olan Baltacı Mehmet savaşı durdurur ve düşmanla anlaşır. Daha sonra III. Ahmet'le yüz yüze gelen Baltacı Mehmet, düşüncelerini bütün dürüstlüğüyle anlatır: “Baltacı – Beni serdarı ekrem yapar, elime sancağı şerif verir, Prut bataklıklarına salarsın. Neden, rahat minderinde gazi olabilmek için. Falan hocayı imamlıktan Şeyhülislamlığa çıkarır, kuşatırsın. Niçin? Bir işine gelen maslahatta lehine fetva versin deyu. Sen bu oyunu yalnız oynarsın devletlim. Kimi nasbetsen paşa olur, odunun başına bile kavuk çatsan vezirlik eder. İpini oynatan sen olduktan kelli” (Taner, 1991, s. 180).

Savaş Tiyatro piyesinin arka planında tarihsel bir konu işlenmektedir. İsveç Kralı XII. Şarl, Deli Petro'nun kuşatmasından kurtulmayı başarıp Osmanlı'ya sığınır. XII. Şarl'ı himayesi altına alan Osmanlı İmparatorluğu Ruslara karşı savaş ilan eder. Prut Savaşı'nda Osmanlı ordusuna komuta etmesi için Baltacı Mehmet görevlendirilir. Savaşta yaşanan acılar, müzakereler sırasında oynanan oyunlar ve iki tarafın yaptığı çıkar hesapları üzerinde durulur. Osmanlı orduları Rusları Prut'ta kuşatmıştır. Ruslar teslim olmuş ve Deli Petro'nun esir edilmesi bile düşünülmektedir. Fakat savaş alanına gelen yeniçeriler, daha fazla ganimet elde edilmesi için Baltacı'nın emrine karşı gelip savaşa devam ederler. Kuşatılan şehrin insanları ağaç kabuklarıyla besin ihtiyaçlarını gidermeye başlamışlardır. Makyavelyen bir siyasetçi olan Deli Petro'nun, düşmana esir düşmemek için Katerina'yı rüşvet olarak Baltacı'ya gönderdiği rivayet edilir.

Kendini Kandırma Belirli ideolojiler çerçevesinde bilinçlerini şekillendirmiş olan Nesip ve Ekmel karakterleri, hiç tanımadıkları ve görmedikleri Baltacı Mehmet hakkında oldukça kesin yargılarda bulunmaktadır. Nesip, Baltacı'nın aleyhinde yazılan kitapları referans göstererek onun vatan haini ve ırz düşmanı olduğunu söyler. Ekmel'se, Batılı tarihçilerin kitaplarını referans göstererek Baltacı'nın oldukça zeki ve centilmen bir siyasetçi olduğunu iddia eder. Baltacı ve Prut Savaşı'yla ilgili olumlu ya da olumsuz birçok kitap yazılmıştır. Hangi kaynakların tam olarak gerçeği yansıttığı bilinmemektedir. “Taner, (...) «tarihin hem taraf tutan vakanüvislerce, hem de onların yazdıklarını günümüzde kendilerince yorumlayanlarca çifte bir çarpılmaya uğratıldığını anlatır.» Bilgileri yüzeyde olan kişiler tarihsel olaylara «kendi psikolojik özellikleriyle» yaklaşmakta ve yanlış sonuçlara ulaşmaktadırlar. (...) Taner, Lütfen Dokunmayın'la insanın, tarihin yazdıklarını «gerçeğin» aynasıymışçasına, tembelce algılamasına karşı çıkar; «tarihin saçtığı yalanları yok edecek bir antibiyotik» beklediğini söyler. «Bu antibiyotik ilkel duygu kışkırtmalarının yerine serinkanlı aklı, sahte romantizmin yerine sağlam sağduyuyu getiren bir bilim görüşü olabilir. Ancak o zaman, bugüne dek bir çıkarlar sisteminin sözcüsü olan, her devrin, her iktidarın nabzına göre yargı ve yorum değiştiren bu kaypak, bunak, yalancı ve pespaye masalcının ipliği pazara çıkarılır, yaldızlı balonu delinir.»” (Yüksel, 1986, s. 52).

Onur Oktay'ın anlattığı Baltacı Mehmet, Rusların başına gelen felaketleri insanlık onuruna yedirememiş ve savaşı durdurmaya karar verip düşmanla anlaşmaya varmıştır. Babası belli olmayan ve halk sınıfından gelen bir birey olarak eylemlerini sorgular. Osmanlı hanedanlığı tarafından acımasızca ve sorumsuzca kullanıldığını fark ettiğinde bütün imtiyazlarından vazgeçer ve düşüncelerini III. Ahmet'e bütün dürüstlüğüyle anlatır. Emirlerle karşı gelmiş olan Baltacı Mehmet'in cezası idamdır. Fakat III. Ahmet, Gülnuş Sultan'ın da ısrarı üzerine Baltacı'yı öldürtmekten vazgeçer ve onu Midilli'ye sürgün etmeye karar verir. Baltacı Midilli'ye sürgün edilmesinin ölümden daha kötü bir ceza olduğunu söyler: “Baltacı – Haklısın hünkarım. Ölüm bu suça hafif gelir. Ölüncü insanın üstüne toprak dökerler, unutulur. Ama siz şimdi benim üstüme katmerli bir iftira dağı yağmak istersiniz. Öyle ki, ruzi mahşerde bile altından kalkamayayım. (...) Tarih yalnız benim hakkımı yemedi ki. Ne haklar yemiş, ne büyüklükleri küllemiş, ne olmadık sözleri şişirip yaldızlamıştır o tarih. Onların yanına bir de bizimki eklensin” (Taner, 1991, s. 183).

Kişi İncelemesi

Okтай

(Açık/Sosyal)

Karakter Topkapı Sarayı'nda turist rehberliği yaparak geçimini sağlayan erkek karakter, aslında tarihten ve tarihçilikten pek hoşlanmamaktadır. Onun yapmak istediği asıl meslek rasathane müdürlüğüdür. Zira bu sayede yıldızları istediği kadar izleyebileceğini düşünmektedir. Eserde verilmiş istenen çoğu ileti Okтай karakteri üzerinden verilir. Okтай'ın oyundaki en temel işlevi yazarın sözcülüğünü yapmaktır. Zira giriştiği her diyalog ve kurduğu her cümle ciddi iletiler vermektedir. Baltacı-Katerina ilişkisi üzerine bir doktora tezi yazmakta olan Sevgi'yle alay eder. Okтай, Sevgi'nin ve bütün tarihçilerin dedikodu yazarından başka bir şey olmadıklarını düşünmektedir. Çünkü belirli bir psikolojiye ve dünya görüşüne sahip olan tarihçiler, geçmişte gerçekleşmiş olan olayları kendi bakış açılarıyla yorumlayarak kaleme almaktadırlar. Baltacı-Katerina ilişkisi üzerine oldukça yenilikçi bir yorum getiren ve olaya insancıl bir şekilde yaklaşan Okтай, aslında hiçbir şeyin tam olarak bilinemeyeceğini göstermek istemektedir. "Okтай'a göre gül yetiştirmeyi ve yıldızları seyretmeyi seven bir ozandır Baltacı. Prut Seferinin sorumluluğunu III. Ahmet'in gözdağı vermesi sonucunda istemeyerek üstlenmiştir. Barış kararı ise iki ülkenin de «güç» kazanmak adına halkını sorumsuzca ölüme yollayabildiği bir politik ortamda, ellerine geçen görüşme olanağını değerlendiren iki halk çocuğunun (Baltacı ile Katerina'nın) dertleşmesi ve insan kıyımını engelleme yolunda uzlaşması biçiminde değerlendirilir" (Yüksel, 1986, s. 51). Okтай'a göre Baltacı, dünyaya barış getirmek isteyen bir idealisttir. Okтай, toplumda oluşan yeni neslin temsilcisidir. Geçmişle gelecek, doğuyla batı arasında sağlıklı ve mantıklı bir sentez yapabilmektedir. Prut Savaşı'nı insancıl bir şekilde ele alır ve yorumlar. Okтай, gerçekte ne olduğundan ziyade ne olması gerektiği üzerine düşünmüş gibidir. Kişilik özellikleri açısından Okтай: duyarlı, bilinçli, tokgözlü, meraklı, yaratıcı, cesur, maceracı, canlı, hayalperest, somut, özgürlükçü, yardımsever, dürüst, dostane, nazik, öngörülü, dışa dönük, güvenilir, umursayan, sakin, neşeli, umutlu bir karakterdir.

ÖRNEK ANILAR

Alaycı Topkapı Sarayı'nın silah dairesinde doktora tezini yazmaya çalışan Sevgi'yle yakından ilgilenir. Sevgi Okтай'a, babasının bir arkadaşı olan Nesip Bey'i beklediğini söyler. Okтай Sevgi'ye, zampara yaşlılara, özellikle dindar görünenlere, dikkat etmesini söyler: "Sevgi – Babamın arkadaşı oluyor. Doktora tezi yaptığımı duyunca yardım vaat etti. Okтай – (Alaycı) Bütün tarih talebesi genç kızlara yardımdan hoşlanır. Sevgi – Cuma namazından çıkıp buraya gelecek. Okтай – Aman ne iyi, ne iyi. Sevgi – Kuzum, niye benimle alay ediyorsunuz?" (Taner, 1991, s. 118).

Kurnaz Yaptığı meslek sayesinde birbirinden farklı uluslardan insanlar tanımış olan Okтай, insanları nasıl memnun edeceği konusunda ustalaşmıştır. Müşterilerinin hassas noktalarını bilir ve nabza göre şerbet vermeye özen gösterir: "Okтай – Look hear. The pistol and the sword all together. If the pistole doesn't work, the sword is there ready. (Boş kesme işareti yaparak) Whitt. Sevgi – (Alay havası içinde) Dikkat ettim. Her gün başka anlatıyorsunuz. Okтай – Olacak artık o kadar. Turist Amerikalı olursa umumiyetle kabzanın üstündeki giranbaha sedef ve sebercedlerin dolar raycindeki tutarını üç misli söylerim. Gözleri fal taşı gibi açılır. Almanlara kılıcın materyali, çeliğinin cinsi ve işçiliğinin tekniği üzerinde diskur geçerim, harıl harıl not alırlar. Sevgi – Ya Fransızlara? Okтай – Onlara kılıçla ilgili bir de aşk hikayesi uydururum. Zevkten kesilirler" (Taner, 1991, s. 119).

Eleştirel Uzun yıllar turist rehberliği yapmış ve tarihle uğraşmış bir karakter olarak Okтай, tarihçiliğin oldukça öznel bir konu olduğunu ve onun bilim sayılamayacağını düşünür. Ona göre tarihçilik siyasetin elinde oyuncak olmuştur: "Tarihçilik dedikodu yazarlığı gibi bir şey. (Ona acıyan bir mimikle) Aksi gibi güzelsiniz de. (Sevgi mahcup ve memnun gülümser.) Gözlük reklamlarındaki kızlara benziyorsunuz. (Sevgi bozulmuştur.) Ben sizin yerinizde olsam o çantayı atar. Florya'ya denize giderdim bugün (Taner, 1991, s. 120).

Dürüst Tarihçilikten para kazanan bir karakter olarak, yapılan tarihçilik anlayışına ciddi eleştiriler getirir. Çünkü tarihsel vakaları her birey ve her ulus kendi çıkarına göre yorumlamaktadır: "Okтай – Ders olarak nefret ederim. Tarih uykusu kaçan çocuklara söylenen bir ninniyeye benzer. Körpe beyinleri bir masala inandırmak boş olmasa gerek. Kim bilir? Belki de daha sonraki yalanlara bir hazırlık kursu olarak düşünülmüştür" (Taner, 1991, s. 121).

Heyecanlı Geçmişte yaşanan birçok kötü olayın gerçekleştiği bir mekanda çalışıyor olmak Okтай'ı korkutur fakat aynı zamanda heyecanlandırır. Her ulusun geçmişte büyük hatalar yaptığını

söyler ve bir milleti yüceltirken diğerlerini alçaltmanın doğru olmadığını düşünür: “Oktay – Mümkün. Şu kapıya bakın. İşte İpşir şu kapının önünde boğduruldu. Deli İbrahim boynunda inciler, cariyelerin göbeğinden şarabı şu hamamda içirdi. Kubbenin çatlaklarında belki hala deli kahkahalarının yankıları çınlar. Geceleri burada hep baykuş öter bilir misiniz? Nasıl ötmesin? Şu koridorlarda ne dalavereler örüldüğünü tasavvur edebiliyor musunuz? Patrona Nevşehirliyi sakalından tutup şu yolda sürümüştü. Bir yıl sonra onun kafası da şu revan odasında uçuruldu” (Taner, 1991, s. 154).

Sıcakkanlı Sevgi'ye karşı oldukça dostane davranan Oktay, onun gönlünü kazanmaya çalışmaktadır. Oktay karakteri her söyleminde oldukça dostane ve samimidir: “Oktay – (Masaya gider.) Neyse şurası hazin bir gerçektir ki, Sevgi Hanımefendi, zamanımızın kızları tavlansın için vesile bekler, yoksa bile bunları kendileri yaratırlar. İktisadi düzen, toplum yapısı, yetişme tarzı vesaire vesaire. (Profesör taklidi yaparak) Bilmem izah edebiliyor muyum?” (Taner, 1991, s. 156).

Mantıklı Baltacı'yla ilgili oldukça yenilikçi ve insancıl bir görüş ortaya koyan Oktay, söylediklerini Baltacı'nın oğluna yazmış olduğu bir mektuba dayandırır. Nesip ile Ekmel onun iddialarını hiç düşünmeden ve incelemeyen reddederler. Böylece ikilinin ne kadar tarafgir oldukları ortaya çıkar. Aslında Baltacı'nın oğluna yazdığı mektubu da Oktay uydurmuştur: “Oktay – Boş. İnsanlar inanmaya alıştıkları hükümlerden kolay kolay kopamazlar. O zaman da yalan derlerdi. Bu mektup düzme derlerdi. (Nesip'le Ekmel'i gösterir) Daha tezinizi duymadan itiraz ettiler bakın. Kendilerinininkinden başka gerçeğe tahammülleri yok.

Sözcü Oyunda rol alan Oktay karakteri, her özelliği ve söylemiyle yazarın sözcülüğünü yapmaktadır: “Oktay – Tarihçi dediğiniz kim? Sizin, benim gibi etten, kemikten bir insan. Yani taraf tutan, olayları kendi vücut yapısının, yetişmesinin, şartlanmalarının, komplekslerinin, kin, sevgi ve kuyruk acılarının prizmasından gören bir hasta yaratık” (Taner, 1991, s. 187).

Sevgi (Açık/Sosyal)

Karakter “Yeni kuşak ise sorumluluğunun bilincindedir. Çıkara ve kadına toktur. Gerçek sevgiyi, şefkati bilir, doğayı tanır ve sever, insana inanır. Haldun Taner bu oyunu ile özlenen değerleri benimsemiş bir yeni kuşağın muştusunu veriyor” (Şener, 1971, s. 73). Prut Savaşı'yla ilgili doktora tezi yazmaya çalışan kadın karakter, Topkapı Sarayı'nın kütüphanesinde konuyla ilgili araştırma yapmaktadır. Oyunda daha çok bir moderatör işlevi gören Sevgi, karakterleri ve oyunun gidişatını yönlendirir. Baltacı ile Katerina arasında geçtiği rivayet edilen ilişki üzerine ne yazacağı konusunda kararsızdır. Konuyla ilgili üç farklı görüş dinleyen Sevgi, belirtilen görüşlerden en çok Oktay'ınkini beğenir. Zira Oktay'ın olaya bakış açısı oldukça insancıldır. Başlangıçta danıştığı kişilerin yorumlarını nesnel bir şekilde dinlemeye ve anlamaya çalışan Sevgi, aradığı cevapları Nesip'te ve Ekmel'de bulamaz. Onların gösterdikleri kaynaklar çerçevesinde Baltacı-Katerina'nın ilişkisi üzerine tez yazmak istememektedir. Oktay Sevgi'nin yaşadığı rivayet edilen tarihsel olaya bambaşka bir açıdan bakmasını sağlar. Sevgi Oktay'ın yorumunu çok beğenir ve tezini onun söylediği şekilde yazmak ister. Fakat tarihçiler aykırı fikirleri sevmemektedirler ve Sevgi, Oktay'ın söylediği şekilde tezini yazması durumunda mutlaka sınıfta kalacaktır. Fakat Sevgi sorumluluğu almak ister. Zira Sevgi de Oktay'ın inandığı değerleri savunmaktadır ve Baltacı'nın en insancıl olan şeyi yaptığına inanmaktadır. Başlangıçta Nesip'le Ekmel arasında kalmış olan Sevgi, Oktay sayesinde doğru yolu bulur. Kişilik özellikleri açısından Sevgi, Oktay'la pek çok benzerlikler göstermektedir. Fakat Sevgi, Oktay'a göre daha ciddi ve içe dönüktür.

ÖRNEK ANILAR

Dikkatli Çevresinde olup biten olayları iyi gözlemler. Oktay'ın her turist kafilesine müzedeki eşyaları farklı bir şekilde anlattığını anlamıştır. Sevgi Oktay'a bunu neden yaptığını sorar: “Oktay – Look hear. The pistol and the sword all together. If the pistole doesn't work, the sword is there ready. (Boş kesme işareti yaparak) Whitt. Sevgi – (Alay havası içinde) Dikkat ettim. Her gün başka anlatıyorsunuz” (Taner, 1991, s. 119).

Şaşkın Turist kafilesinin arasında bulunan Kathrin, Sevgi'nin Baltacı-Katerina ilişkisi üzerine araştırma yaptığını öğrenir. Bunun üzerine Kathrin Sevgi'den sonuçları kendisiyle paylaşmasını ister. Kathrin, kendisinin Katerina'nın ruhu olduğuna inanmaktadır: “Kathrin – (Ona ve turistlere) You look surprised at my insistance. Aren't you I am Kathrin too. Sevgi – Hiçbir şey anlamıyorum. Oktay – Kontak bir kadın. Kendini tarihteki Katerina'nın ruhu sanıyor.. Siz ikinci gelişe inanır mısınız? Sevgi – Zavallı!” (Taner, 1991, s. 120).

Meraklı Kathrin Sevgi'ye, Baltacı'yla Katerina'nın gerçekten ilişkiye girip girmediklerini sorar. Sevgi Kathrin'e henüz cevabı bulamadığını fakat araştırdığını söyler. Pek belli etmese de Sevgi de bu sorunun cevabını merak etmektedir: "Oktay – Yani.. O işi yaptılar mı idi diye soruyor. Sırf ilmi bir tecessüs. Sevgi – (İçerlemiş) Ne bileyim ben? Oktay – Bunu da bilmezseniz, nerde kaldı sizin tarihçiliğiniz? Kathrin – What did she say? Oktay – She doesn't know exactly. She is just working on it. Kathrin – O. I see.

Ciddi Sevgi, Oktay'ın aksine tarihe oldukça önem vermektedir ve yaptığı işe ciddi bir gözle bakmaktadır. Sevgi'ye göre tarihçilik oldukça ciddi ve alaya alınmayacak kadar önemli bir iştir: "Tarihçilik dedikodu yazarlığı gibi bir şey. (Ona acıyan bir mimikle) Aksi gibi güzelsiniz de. (Sevgi mahcup ve memnun gülümser.) Gözlük reklamlarındaki kızlara benziyorsunuz. (Sevgi bozulmuştur.) Ben sizin yerinizde olsam o çantayı atar. Florya'ya denize giderdim bugün. Sevgi – (Bahsi değiştirmek için) Sizin tarihe gerçekten saygınız yok mu?" (Taner, 1991, s. 120).

Eleştirel Nesip Baltacı'yı, vatana ihanetle ve ırz düşmanlığıyla suçlar. Baltacı'nın Katerina'yla birlikte olduğuna adı kadar emindir. Fakat Sevgi Nesip'in kesin değerlendirmelerine şüpheyle yaklaşır. Nesip, kendi söylediklerini haklı çıkarmak için yalanlar uydurmaya başlar. Sevgi Nesip'in oldukça tarafgir olduğunu anlar: "Nesip – Hem Baltacı'nın damarlarında da gavur kanı olmadığı ne malum? Zira bunu ima eden tarihçiler de çıkmamış değildir. Sevgi – Aşk olsun yani. Dediğinizi yapsın diye adamın dinini, mezhebini bile değiştireceksiniz handiyse" (Taner, 1991, s. 148).

Kıskanç Oktay'dan hoşlanan Sevgi, onu İtalyan Kız'la öpüşürken gördüğünü söyler. Oktay Sevgi'nin sözlerine alaycı bir şekilde yaklaşır. Fakat Sevgi'nin Oktay'ı kıskandığı oldukça bellidir: "Sevgi – Dün o Piyer Angeli'ye benzeyen İtalyan kızını öptüğünüzü gözlerimle gördüm. Akağalar kapısı önünde, şurada.. (...) Sevgi – Siz kendinizi Don Juan mı sanıyorsunuz kuzum?" (Taner, 1991, s. 154-155).

İstekli Sevgi, Baltacı'yla Katerina arasında gerçekten neler yaşandığını öğrenmeyi fazlasıyla istemektedir. Oktay Sevgi'ye, Baltacı'nın oğluna yazdığı bir mektuptan bahseder. Sevgi mektupta neler yazılı olduğunu çok merak eder. Oktay'dan bilgi alabilmek için çok ısrar eder: "Sevgi – Ne yazıyor bu mektupta? (...) Sevgi – Yani ne diyor? (...) Sevgi – Anlatın ne olur. (...) Sevgi – Çok rica ediyorum ama. (...) Sevgi – Çok rica ediyorum. Ölümü öpün. Hani dosttunuz? İyiliğimi isterdiniz. (...) Sevgi – Şimdi.. (Elinden tutar.) Rica ediyorum" (Taner, 1991, s. 158).

İbnülhasip Mehmet Nesip Bey (Kapalı/Duygusal)

Karakter İbnülhasip Mehmet Nesip Bey, Sevgi'nin babasının tarihle oldukça ilgili olan bir arkadaşıdır. Bir tarih kitabı yazmış olan Naima'yla akraba olmaktan gurur duymaktadır. Oldukça gelenekçi ve muhafazakar nitelikler gösteren Nesip, Osmanlı'nın saray değerlerini savunur gibi görünmektedir. Nesip'e göre Baltacı, vatan haini ve ırz düşmanı bir tarihi kişiliktir. "Birinci perdede, Baltacı-Katerina öyküsü önce Nesip Beyin Cevdet Tarihi'ne dayalı yorumuyla dile getirilir. Baltacı gözü ve akli parada, kadın düşkünü, aşağılık bir yaratıktır. Osmanlı ordusu üstün durumdayken, Rus Çarlığından aldığı rüşvet karşılığında ve Katerina'yla geçirdiği aşk gecesi sonunda barış yolunu seçmiştir. Kullandığı ağırdal Osmanlıca ve kızı yerindeki Sevgi'yi yiyen bakışlarıyla «alaturka» ve ilkel bir kişilik sergileyen Nesip'e çok yakışan bir yorumdur bu" (Yüksel, 1986, s. 50). "Gelenekçiler öfkeli ve hınçlıdır. Kadına ve paraya açtırlar. Zayıf yanlarını dindar bir görüntü altında saklarlar. Züppelerin gözü gerçeklere kapalıdır" (Şener, 1971, s. 73). Nesip Bey, bütün söylemleriyle ve davranışlarıyla ilkelliği ve geri kafalılığı temsil etmektedir. Anlatıda onun karşısına Ekmel çıkarılmıştır. Nesip Bey, Osmanlı'nın saray değerlerini savunurken Ekmel, Cumhuriyet dönemiyle birlikte ortaya çıkan aşırı Batı özentisi değerlere sahiptir. Tavırlarında ve söylemlerinde göstermiş olduğu aşırılık Nesip Bey'i tipleştirmektedir. Kişilik özellikleri bakımından Nesip Bey; duyarsız, bilinçsiz, açgözlü, özentici, cüretkar, gelenekçi, muhafazakar, gerici, uzlaşmaz, bencil, zalim, güvenilmez, hoşgörüsüz, nefret eden, huysuz, coşkunsu, endişeli, takıntılı, sitemkar, sinirli, mutsuz ve umutsuz bir tiplemedir.

ÖRNEK ANILAR

Muhafazakar Doktora tezine yardım etme bahanesiyle Sevgi'yle buluşmak isteyen Nesip, Sevgi'yi Oktay'la birlikte görünce kızar. Dindarca bir koruma içgüdüleriyle Sevgi'yi sorgular: "Nesip – (...) Kimdi o konuştuğun, züppe bozuntusu delikanlı? Sevgi – Oktay Bey. Nesip – Müslüman mı bu adam? Sevgi – Zannedirim. Nesip – Ne biçim isim? Darülfünun arkadaşlarından mı? Sevgi – Hayır.

On gün evvel burada tanıştık. Turist rehberi. Nesip – Desene boş gezenin boş kalfası” (Taner, 1991, s. 123).

Gelenekçi Nesip Bey, bütün davranışları ve söylemleriyle alaturka bir tiplene olduğunu belli etmektedir. Osmanlı'nın saray adabına ve değerlerine komik görünecek kadar fazla değer verir. Dünya görüşündeki aşırılık onu tiplendirir: “Nesip – (Gülerek ve tespih çekerek) Fesüphanallah. Demek turist kadın da bu meseleyi merak etmiş? (Beresini çıkarmış, takkesini geçirmiştir. Keza ayağından bir ayakkabısını çıkarıp altına alır. Nerde ise iskemle üzerinde bağdaş kuracaktır. Sevgi'ye.) Sen bu hususta ne fikirdesin?” (Taner, 1991, s. 124).

Cüretkar Nesip Bey, Sevgi'yle buluşmasının ardından birkaç dakika geçtikten sonra asıl amacını hemen belli eder. Kadın düşkünü olan ve ilkel dürtülerini dizginlemeyi beceremeyen Nesip Bey, Sevgi'nin kadınlığından faydalanmak ister: “Nesip – (Kalkıp yanına gelmiştir.) Şurada. Ben onun makamını iyi bilirim. Dur seni tutayım. (...) Nesip – Ailenizde Çerkez var mı? (...) Nesip – Bu kadar ince bel yalnız onlarda olur da..” (Taner, 1991, s. 124-125).

Bilgili Nesip Bey, tarihi vakalarla ilgili derin bilgi birikimine sahiptir. Birçok kaynaktan ezbere referans vermektedir. Fakat tarafı bir dünya görüşüne sahip olduğu için, okuduğu ve referans gösterdiği bütün kaynaklar Baltacı'yı kötülemektedir: “Nesip – Bir dakika efendim... Kerem öyle.. Prut, kahraman yeniçerilerin ve Kırım Hanı Devlet Giray'ın sanatı harpteki maharet ve büyük cesaretinin mahsulüdür. (Tatar kütüphaneci memnun, gülümser.) Not alıyor musun kızım?” (Taner, 1991, s. 126).

Azgın Katerina'yı fahişlikle itham eder. Zira bu konu onun için oldukça önemli görünmektedir. Baltacıyla Katerina arasında yaşandığı rivayet edilen ilişki ona göre kesinlikle yaşanmıştır. Çünkü Nesip Bey, Baltacı'yı anlatırken aslında kendisini anlatmaktadır. Tarihsel bir vakanın kendisine göre nasıl yaşandığını anlatır. Katerina'nın birçok erkekle yatmış olmasından oldukça memnun görünmektedir. Ekmel'le geçen bir tartışmada şöyle der: “Nesip – Bilahare bir İsveçli zabitle evlendi: Adam Rus harbinde ölünce Marta Rusların eline esir düştü. İptida General Bavera'nın, sonra da Şeremetyef'in ve Mançikof'un müstefrişesi oldu. O devirde Saint Petersburg'daki bilcümle yüksek rütbeli zabitanın altına yatak çarşafı gibi serilen benam bir zaniye olup çıktı. Yattı, kalktı ta ki Mançikof'un bir sefahat aleminde Çar Peter Aleksiyeviç, namı diğer Deli Petro'nun kalbini teshir edinceye kadar” (Taner, 1991, s. 147-148).

Coşkun Cinsellik içerikli konular ve tarihi vakalar Nesip Bey'i oldukça heyecanlandırmaktadır: “Nesip – İlim bu beyefendi. İlim aşkına konuşuyoruz biz burada. Kesme hızımı. Sevgi – Bırakın konuşsun, keyfini bozmayın. Nesip – (Devamla) Kadın, Türklerin methini de duymuş. Şimdi fırsat bu fırsat demez mi? Bağlasalar bile Baltacı'nın çadırına koşmaz mı? Ahü vahları ile nüvazişleri ile düşmanını yumuşatmaya savaşmaz mı?” (Taner, 1991, s. 148-149).

Kaynakça

Şener, S. (1971). *Çağdaş Türk Tiyatrosunda Ahlak, Ekonomi, Kültür Sorunları (1923-1970)*. Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınları.

Taner, H. (1983). *Çok Güzelsin Gitme Dur*. Ankara: Bilgi Yayınevi.

Taner, H. (1991). *... Ve Değirmen Dönerdi / Lütfen Dokunmayın*. Ankara: Bilgi Yayınevi.

Yüksel, A. (1986). *Haldun Taner Tiyatrosu*. Ankara: Bilgi yayınevi.